

Stukjes, geplaatst in de rubriek Uitgelicht, 2012

Tekst: Liesbeth Simpelaar

Citaten komen uit bronnen in het Marie Kamphuis Archief

Echt nodig

19 december 2012

Maatschappelijke ondersteuning, dat kan alleen als het *echt* nodig is. Mensen moeten eerst hun eigen netwerk aanboren, zo luidt het WMO-adagium.

Het klinkt juist en rechtvaardig. Maar het pakt niet altijd even goed uit. Dat kunnen we opmaken uit verhalen over de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. Burgerlijke armbesturen waren toen, uit angst voor misbruik, ook heel selectief in het uitgeven van het bijeengegaaarde gemeenschapsgeld. Zo vertelde een vrouw dat haar vader ziek werd en het gezinsinkomen wegviel. Haar moeder kwam voor grote problemen te staan:

"Het burgerlijk armbestuur stelde toen niet zoveel voor. Alleen de mensen die geen lid waren van een kerk konden daar in uiterste nood aankloppen. Ondersteuning werd pas gegeven als er echt geen andere mogelijkheden meer waren. (...) Ik hoorde later van iemand, wiens vader in het armbestuur had gezeten, dat de armvaders in het rayon een wedstrijd hadden wie het minste geld had uitgegeven."

Gelukkig was het gezin wel lid van een kerk, in die tijd hèt sociale netwerk bij uitstek. Maar bij de kerkelijke diaconie ging het ook allemaal niet zomaar.

"De diaken stuurde mijn moeder in eerste instantie naar de familie. Hij vond dat als wij niet konden rondkomen zij maar moesten bijspringen. Mijn moeder wilde dit niet. De meeste broers en zussen hadden het al armoedig genoeg en daar kon je toch niet van plukken. (...) Het was een vernedering om op de kerk een beroep te doen. Dat merkte ik doordat mensen ons negeerden. De kerk legde strenge leefregels op aan haar leden. Zij sprak haar leden ook aan op ongewenst gedrag. (...) Daarnaast probeerde de kerk werk te vinden voor leden die afhankelijk waren van de diaconie. Het gebeurde bijvoorbeeld dat een jongen of man uit een gezin met ondersteuning onderbetaald voor een dikke boer werkte. De boer had dan een goedkope knecht en de diaconie hoefde minder ondersteuning te geven. Dit kon je bijna niet weigeren. Je was afhankelijk van degene die je hulp bood en moest je onderdanig opstellen. Want als je het daar mee aan de stok kreeg, had je niets meer."

Heel nuchter beschreef deze vrouw het machtsmisbruik, de sociale controle en de betutteling die het gezin ondervond. Daar willen we natuurlijk niet naar terug.

Bron:

Interview uit het interviewproject van Anoushka Boet, 1999 (inventarisnr. 1.6) Ook opgenomen in: *Honderd jaar Sociale Arbeid*, red. o.a. Berteke Waaldijk, Van

Rollator-bashing

11 december 2012

Roze ouderen hebben in verzorgingstehuizen geen vrolijke oude dag. In *Meldpunt!* van 6 december vertelden ze dat medebewoners hen mijden of ("niet expres, hoor!") aanrijden met de rollator. Zorgverleners denken dat ouderen allemaal hetero zijn en houden onvoldoende rekening met seksuele diversiteit. Daarom geven Herman Boers (Vilans) en Clem Bongers (COC) trainingen en reiken ze een *Roze Loper* uit aan instellingen met een homovriendelijk beleid.

De generatie ouderen die nu in tehuizen zit is opgegroeid tussen de jaren dertig en vijftig. In die tijd was homoseksualiteit nog taboe en man/vrouwrollen lagen vast. Pas in de jaren zeventig en tachtig kwam er een nieuwe kijk op homoseksualiteit en op gender. Shevy Healy, 70 jaar en lesbiëne, beschreef in 1994 de 'oude' cultuur en de gevolgen daarvan.

"In the 1920s and 30s when I was growing up, the sexist expectation that all little girls were to be sweet and nice, sugar and spice, was particularly repressive, since many of us simply did not conform to that mold."

Oudere roze vrouwen zijn door die ervaringen volgens Healy geëmancipeerder dan de meeste oudere hetero-vrouwen. "We do not identify ourselves, nor do we want others to identify us, as the "grandmothers" of the world, although many of us may, in fact, have grandchildren. We have a broader vision of our lives. (...) We old lesbians, naturally enough, do not like it when we are looked down upon by anyone, but we get very angry indeed when those who are supposed to help us or claim to be our advocates do not listen to us, ignore what we say, patronize, humor us, speak for us, try to infantilize or fossilize us!"

De neerbuigende houding van maatschappij en hulpverleners is onverdraaglijk, eigenlijk voor alle ouderen. "Today we are receiving more than our share of notice in the rising tide of bashing and violence against both lesbians and old women. (...) From every side, we hear how terrible it is to be old, how ugly, how out of date, how over the hill and beyond the pale we are, as though growing old is in poor taste, (...) a "condition" requiring professional treatment rather than a natural and valuable part of the life cycle. This medicalization of the old age means that problems of daily life become categorized as medical problems."

Het stigma op ouder worden lijkt sinds 1994 alleen maar sterker geworden. Niet voor niets geven de roze ouderen van 2012 opnieuw een indringend signaal af om ouderen te blijven zien in al hun diversiteit.

Bron:

Diversity with a Difference: On Being Old and Lesbian, Shevy Healy, in: *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, vol.1, nr. 1, 1994, pp 109-117 (inventarisnr. 2.1, archief ASCA, Marie Kamphuis Archief)

Geleende informatie

27 november 2012

Het Elektronisch Patiënten Dossier (EPD) blijft controversieel.

Voorstanders prijzen de snelle beschikbaarheid van gegevens voor zorgverleners. Want, gekoppeld aan ieders burgerservicenummer, zijn medicijngebruik en waarnemingen van de huisarts in te zien.

Tegenstanders waarschuwen voor schending van de privacy, voor de gevaren van hacking en misbruik. Om meer maatschappelijk draagvlak te verkrijgen is sinds november 2012 toestemming van de zorggebruiker zelf vereist voor EPD-registratie.

Juriste Bertje Jens (1913-2009) zag de problemen bij elektronische patiëntendossiers al in 1981 aankomen:

"De ontwikkeling van de komputer die de centrale opslag en verwerking van gegevens mogelijk maakt, bedreigt op een bijzondere manier de vertrouwelijkheid van de hulpverlening.(...) Gezien de nog schaarse mogelijkheden om datgene wat eenmaal in de komputer zit te beschermen, is het zaak voorzichtigheid te betrachten met hetgeen er ingestopt wordt. Ten aanzien van medische dossiers wordt dan ook bepleit een scheiding te maken tussen feitelijke en verifieerbare medische gegevens, zoals basis-informatie over de patiënt en zijn medische voorgeschiedenis, en gegevens die vooral betrekking hebben op de privé-sfeer van de patiënt die hij aan zijn arts als vertrouwenspersoon heeft meegedeeld. Deze gegevens zouden ook vernietigd behoren te worden bij beëindiging van de arts-patiënt-relatie."

Want vertrouwelijke informatie heeft de arts als het ware te leen. Die blijft eigendom van de patiënt. "Voor een bepaald doel geleende goederen, bijvoorbeeld een elektrische boormachine bij een verhuizing, horen na gebruik terug gegeven te worden. Eenmaal verstrekte informatie kan echter niet ongedaan gemaakt worden. Daarvoor in de plaats komt de garantie er tegenover anderen over te zwijgen."

Dan vraag je je af wat precies de 'waarnemingen van de huisarts' zullen zijn in het EPD. Stel dat artsen dit onderscheid tussen medische en vertrouwelijke informatie gaan maken, dan nog zullen ze soms voor moeilijke keuzes komen te staan bij de registratie. Jens schreef het al: "Algemene ethische beschouwingen lossen geen konkrete problemen op.(...) Het 'nu' vindt altijd plaats in een spanningsveld."

Dat spanningsveld wordt veroorzaakt door botsende waarden en botsende belangen. Maar volgens Jens moet het zelfbeschikkingsrecht van patiënten daarbij heel zwaar wegen.

Bron:

De kode in het ziekenhuis, dr. L.F. Jens, in: *Maatschappelijk werk in de gezondheidszorg*, Nederlandse Organisatie voor Welzijnswerkers, Utrecht 1981, pp. 20-25.

Armoede, hoezo?

14 november 2012

De Duitsers zouden armoede wel even uitbannen. In 1941 richtten ze *Winterhulp Nederland* op. De bedoeling was dat deze organisatie al het Nederlandse sociale werk zou gaan regelen.

Het maakte Marie Kamphuis razend. Ze schreef een anoniem pamflet en verspreidde dat onder maatschappelijk werkers.

"Hoe wil men coördineren en bijeenbrengen dat wat men niet kent, waarin men volkomen buitenstaander is. Het zou zijn alsof de melkboer de school binnenstapte en tegen het onderwijzend personeel zei: 'Nu zal ik jullie eens leren hoe je je onderwijs en opvoedingssystemen moet opbouwen'."

Dat stelletje "dilettanten" hanteerde een totaal verkeerde werkwijze. Winterhulp (W.N.) was arrogant, sentimenteel en ging voorbij aan wat armoede werkelijk was. Mensen kregen waardebonnen om voedsel en kleding te kopen en er werd soep uitgedeeld aan kinderen, en dat deed volgens Kamphuis meer aan als "een episode uit een ouderwetsch Zondagschoolboekje dan als volwaardig sociaal werk. Wat de pers en de film ons hierover te zien geven zijn taferelen van in bontjassen gehulde mevrouwen en goed gekleede en geuniformeerde heeren aan 't hoofd van de tafel gezeten die in mooie, vooral sentimenteele toespraken elkaar vertellen dat zij zulk nobel werk doen, zich minzaam onder de kleinen mengen en deze soms in hoogdravende, onkinderlijke taal toespreken dat zij 't nu zoo goed hebben."

"Hoe dikwijls hebben alle goedwillende maatschappelijke werkers in vroegere jaren niet getoornd tegen het systeem van liefdadigheidsfeesten, bazars en tombola's enz., waarbij met het vermaak van de eene helft der menscheid de nood der andere helft betaald werd (...). Maar W.N. schijnt geen besef te hebben dat de nood van de hulpbehoevende een smartelijke aangelegenheid is waarbij geen groote woorden passen, geen sentimenteele schilderingen, geen grootscheepse propagandamethoden."

Het zij gezegd. Hoe kijken we anno 2012 tegen armoede aan? Van 25 november tot

2 december zendt de publieke omroep films en verhalen uit, in een project getiteld *Hoezo Armoede?* (www.hoezoarmoede.nl). Leerzaam zal zijn te horen hoe mensen zich uit armoede hebben opgewerkt. Maar op de site staat ook: "Wie zijn de helden van

Nederland? Welke mensen, instituties en bedrijven doen het goed?" Verder biedt het reisbureau Armoe Troef een reis naar de armoede: "Via bezinningstrips, historische expedities, survivaltochten en kindersafari's kan de hele dag een flinke duik genomen worden in de toekomst van de eigen armoede. Durf te krimpen en word toch een rijker mens!"

Wat zou Kamphuis daarover zeggen? Ik vrees niet veel goeds.

Bron:

Anoniem pamflet over Winterhulp Nederland, Marie Kamphuis, voorjaar 1941

Voor die meisjes luistert het niet zo nauw

29 oktober 2012

Inspraak, gelijkheid, democratisch onderwijs: dat klinkt erg jaren zestig. Maar al veel eerder, in de vroege jaren dertig, evalueerde Justina Bakker, directrice van het CICSA (*Centraal Instituut voor Christelijke Sociale Arbeid* in Amsterdam) het onderwijs met haar leerlingen. Van 1932 tot 1935 volgde Marie Kamphuis deze opleiding en schreef daarover.

Justina Bakker

"Justina Bakker was in een aantal opzichten haar tijd vooruit; evaluaties van lessen door de leerlingen –onder meer ontleend aan de ideeën van Kees Boeke-, waren in die tijd ongehoord. Zo was er bijvoorbeeld de beroemde professor Waterink, een

pedagoog; hij en sommige dominees die les gaven dachten kennelijk 'o, voor die meisjes luistert het niet zo nauw', maar die meisjes lieten het niet op zich zitten."

Die docenten konden beter oppassen, want de evaluaties waren niet zonder gevolgen:

"Op gezette tijden werd met de leerlingen de inhoud en vorm van de verschillende lessen en het hele programma doorgesproken. Wanneer het oordeel over bepaalde lessen negatief uitviel werd dit met de docenten besproken. (...) Als de situatie niet verbeterde werd de docent verzocht zich terug te trekken. Financieel was dat niet ernstig, het was een zeer slecht betaald bijbaantje; het *prestigeverlies* kwetste de desbetreffende – vooral, wat nog wel eens voorkwam, als het een hooggeleerde betrof – vaak in hoge mate."

"Om dit te voorkomen was er veel tact nodig. Bij de beoordeling van de lessen werd behalve op de

inhoud ook vooral gelet op het gegeven of de docent luisteren kon, bereid was vragen te beantwoorden en een gericht gesprek aan te gaan. Uitsluitend hoorcolleges werden niet hoog gewaardeerd."

Het was geen inspraak om de inspraak; de evaluaties pasten bij het opleidingsdoel. "Je zou straks met mensen gaan werken, dus je moest als mens ook bepaalde attitudes verwerven. Die link werd voortdurend gelegd, dat zag vooral Justina Bakker als haar taak. (...) Ook de leerlingen werden er overigens op gewezen dat ze een beginnend docent wel een kans moesten geven, dat zij evenzeer verantwoordelijkheid droegen voor het welslagen van een les."

Een mooi voorbeeld van die verantwoordelijkheid gaf Marie Kamphuis zelf in een humorvolle terugblik op markante docenten aan de CICSA.

"Tenslotte de derde interessante figuur, mr. A. de Graaf. (...) Wanneer hij ons moest voorlichten over de prostitutiebestrijding, raakte hij in verlegenheid, je kon, zo leek hij te denken, bij deze onschuldige meisjes toch niet het woord hoer of prostituée gebruiken, en dan trachtte hij, bijna hikkend, allerlei omschrijvingen te geven waaruit wij iets zouden kunnen begrijpen. Ik werd er zenuwachtig van en had bijna de neiging te zeggen: 'Man, zeg toch gewoon prostituée'. Maar ik hield mij gelukkig toch nog in, want dat zou de verheven sfeer in deze lessen wat al te ruw hebben verstoord."

Bronnen:

- *Een maatschappelijk werk-opleiding in de vroege jaren dertig*, interview van Nel Jagt met Marie Kamphuis, in *Sociale Interventie* 8, 1999/3
- *Kijken in de spiegel van het verleden*, Marie Kamphuis, Bohn Stafleu van Loghum 2007 (postume uitgave), pp 14-20.

De historische weg omhoog

17 oktober 2012

Een *civil society* heeft generalistische professionals nodig. En dat terwijl zowel het werkveld als de opleidingen versnipperd zijn. Daarom deden Ard Sprinkhuizen en Margot Scholte (beiden werkzaam bij InHolland en Movisie) in februari van dit jaar het voorstel om terug te gaan tot drie opleidingsrichtingen: individuele hulpverlening, groepswork en samenlevingsopbouw.

Dat waren precies de drie richtingen die sociale academies begin jaren tachtig hadden, naast nog een vierde. Ze heetten toen maatschappelijk werk, inrichtingswerk, cultureel werk en personeelswerk. Volgens de Rijksinspectie voor het Hoger Sociaal en Pedagogisch Onderwijs (1985) waren die richtingen echter op zichzelf staande 'bastions' geworden die elkaar wantrouwden:

"Met een aantal personeelswerk-afdelingen kan moeilijk inhoudelijk overlegd worden over een te formeren co-productie met naburige maatschappelijk werk-afdelingen ten behoeve van het bedrijfsmaatschappelijk werk; maar weinig cultureel werk-afdelingen zien brood in inhoudelijk overleg met personeelswerk-afdelingen over de problematiek van 'training, vorming en opleiding' als onderdeel van het sociaal beleid binnen arbeidsorganisaties."

Ook ontbrak er een goede aansluiting met het werkveld, constateerde de inspectie: "Niet alleen sociale diensten of instellingen voor maatschappelijk werk, maar ook sociaal-cultureel werkers, het opbouwwerk, de Nederlandse Organisatie van Welzijnswerkers en instellingen die zich bezighouden met personeelsbeleid en inrichtingswerk zijn er in toenemende mate van overtuigd dat de opleidingen de beginnende beroepsbeoefenaren onvoldoende toerusten."

Maar dat was niet alleen de schuld van de sociale academies. "Als er al sprake is van een gebrekkige aansluiting opleiding-werkveld, dan is dat maar ten dele te wijten aan de opleidingen. Het welzijnswerk is verkokerd, onderling verdeeld en qua werkwijze zelfs onderling tegenstrijdig. (...) Ook mag de aansluiting opleiding-werkveld er nooit een zijn van 'U vraagt – wij draaien': HBO blijft onderwijs en mag niet in de valkuil van functietrainingen stappen."

SAMENSTELLERS ZIEN VERNIETIGEND RAPPORT ALS BEHARTENSWAARDIG SIGNAAL
„Sociale academies zijn weer op de weg omhoog”
Volkscampus 24 april 1985

Van naar verrijkingsover
UTRECHT -- Als een doorbraak bij het brede belang verrijkingsover werk met een kritisch rapport over de sociale academies, gis schreven, door de onderzoekers. De twee wetenschappelijke academies, de verrijkingsover van het (onderwijs) gebied, zijn nu weer onder de aandacht. Niet alleen worden de twee wetenschappelijke academies, maar ook de verrijkingsover van het (onderwijs) gebied, zijn nu weer onder de aandacht. Niet alleen worden de twee wetenschappelijke academies, maar ook de verrijkingsover van het (onderwijs) gebied, zijn nu weer onder de aandacht.

Meerwaarts
De twee wetenschappelijke academies, de verrijkingsover van het (onderwijs) gebied, zijn nu weer onder de aandacht. Niet alleen worden de twee wetenschappelijke academies, maar ook de verrijkingsover van het (onderwijs) gebied, zijn nu weer onder de aandacht.

En hoewel dat onderwijs dus wat verbeterpuntjes had, het zat op de weg omhoog, zei de inspectie herhaaldelijk. Dat was dan ook de kop van het krantenartikel over het rapport. Want de inspectie kreeg het verwijt mee te doen aan de negatieve beeldvorming van sociale academies, en dat was nu juist niet de bedoeling.

Bron:

Beschrijving van de toestand van het onderwijs op Sociale Academies, Rijksinspectie voor het Hoger Sociaal Pedagogisch Onderwijs, 1985, pp 15, 19. Foto: artikel in de Volkskrant over dit rapport, 24 april 1985.

Marie Kamphuis en het superego

18 september 2012

Op zoek naar een mooi citaat blader ik in een boek uit het archief. Ik vind een afgescheurd, vergeeld kartonnetje. Het heeft zo lang tussen de bladzijden gelegen dat het er een afdruk op heeft nagelaten. Het boek is afkomstig uit de boekenkast van Marie Kamphuis, dus zijzelf zal het kartonnetje erin hebben gestoken. Psychiater Jeanne Lampl-de Groot beschrijft op die plek de twee lijnen waarlangs de ontwikkeling van het superego verloopt.

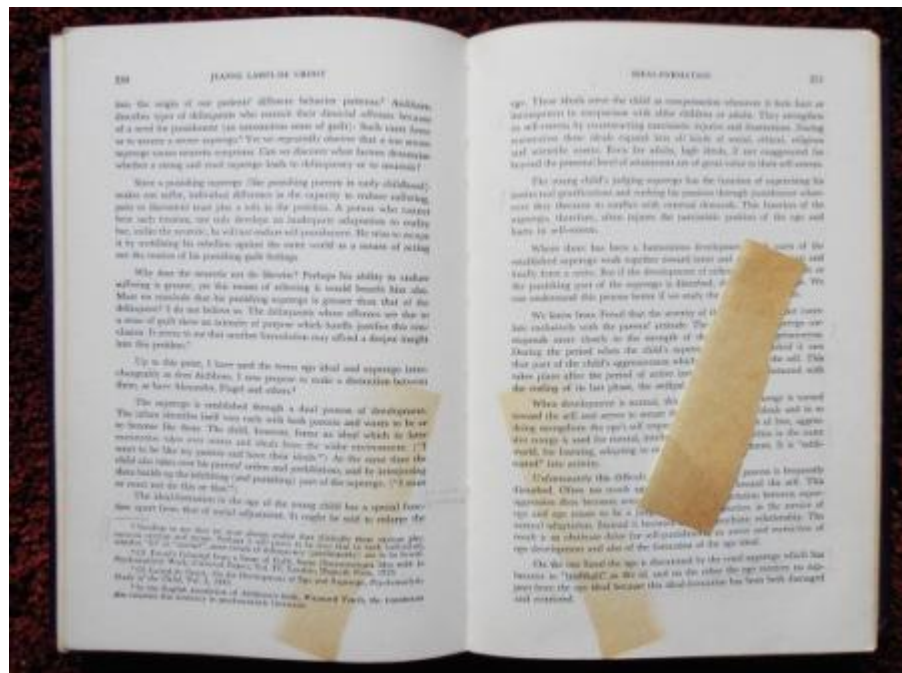
Met potlood onderstreepte Kamphuis zinnen en langs de kantlijn voegde ze nummering en kopjes toe (hieronder in cursief). Het ziet er zo uit:

1. Waarden

"The ideal-formation in the ego of the young child has a special function apart from that of social adjustment. It might be said to enlarge the ego.

These ideals serve the child as compensation whenever it feels hurt or incompetent (...).

They strengthen its self-esteem (...). During maturation these ideals expand into all kinds of social,

ethical,
religious and scientific norms.”

2. *Verbiedende*

“The young child’s judging superego has the function of supervising his instinctual gratifications (...). This function of the superego, therefore, often injures the narcissistic position of the ego and hurts its self-esteem.”

Verderop in Lampl-de Groot’s betoog plaatste Kamphuis langs bijna elke alinea een forse streep. Het gaat over agressie die gericht is naar binnen en naar buiten, over

neurosen en over antisociaal gedrag. Ze onderstreepte wat het kind nodig heeft: “a capacity for identification, innate and capable of being stimulated by experience. There must also be the right objects with which the child can identify.”

Het geeft een inkijkje hoe Marie Kamphuis zich deze tekst heeft toegeëigend. Ze voelt even heel dichtbij. Ik voel me haast een gluurder. Ik leg het kartonnetje terug, op precies dezelfde plaats, en zet het boek weer in de kast.

Bron:

Ideal-Formation, Jeanne Lampl-de Groot, in: *Searchlights on Delinquency*, ed. K.R. Eissler, Imago Publishing Co, London 1948, pp. 250, 251, 253

Misdaad en ziekte

**13 september
2012**

Psychiaters konden het niet met elkaar eens worden. Was Anders Breivik geestelijk gestoord of niet? Het Noorse gerechtshof hakte de knoop door en verklaarde hem op 24 augustus 2012 toerekeningsvatbaar. Dit dankzij een helder criterium in het Noorse recht: iemand is alleen ontoerekeningsvatbaar als hij tijdens het misdrijf psychotisch was. En Breivik wist heel goed wat hij deed. Ook waren zijn extreemrechtse denkbeelden volgens het gerechtshof geen waan, want die denkbeelden worden wel door meer mensen aangehangen.

Het is geen wonder dat de psychiaters elkaar tegenspraken. Hoe kan iemand die bij zijn volle verstand is 77 mensen in één dag vermoorden? Breivik’s motief was dat hij immigratie wilde stoppen. Maar hoe komt iemand ertoe zich als een extreemrechtse held te beschouwen, is er dan niet al iets compleet misgegaan in zijn opvoeding?

Vlak na de Tweede Wereldoorlog zaten mensen met dergelijke vragen. Velen dachten dat antisemitisme en fascisme een teken waren van een zieke geest, en therapeuten voelden grote druk om de maatschappij weer gezond te maken.

Gregory Zilboorg, *Doctor of Medicine* in New York, formuleerde het zo: "It's natural that in the heat of these struggles we should grab at our psychoanalytic pitchforks even as a farmer would in his despair grab at his pitchfork to defend his house against an invader."

Een denkfout, volgens Zilboorg. "In order to understand such sociological phenomena as anti-Semitism or racial prejudice in general (...) we began to claim that the individual, clinical manifestations of anti-Semitism and Fascism are the psychology of these phenomena. We began to assume that persons are anti-Semitic or Fascists, because they have certain psychopathological quirks which make them anti-Semites and Fascists. (...) It is understandable how we fall into the old trap of condemning as pathological that which we consider bad."

Slecht is niet hetzelfde als ziek. Een sociologisch verschijnsel kunnen we niet reduceren tot individuele psychopathologie. Dat werpt een niet minder onrustbarend licht op drama's zoals in Noorwegen vorig jaar juli.

Bron:

On Social Responsibility, Gregory Zilboorg, in: *Searchlights on Delinquency*, ed. K.R. Eissler, Imago Publishing Co. London 1948, pp. 332, 334, 335

Kind kiest pleeggezin

31 juli 2012

Reality-tv maken, was het idee. Een groot publiek bereiken, net als *Boer zoekt Vrouw*. De kijkers thuis zouden alles kunnen volgen: hoe een aantal tehuiskinderen (van minstens 12 jaar) een weekend gingen logeren bij drie, door Jeugdzorg geselecteerde, pleeggezinnen en daarna vertelden bij wie ze wilden gaan wonen. Jeugdzorg hoopte met de tv-serie veel pleeggezinnen te werven.

Maar juli 2012 bedacht Jeugdzorg zich: "Het bestuur van Jeugdzorg Nederland is van mening dat het huidige *format*– waarin een jeugdige publiekelijk voor een pleegouder kiest – onvoldoende waarborgen biedt en daarom niet passend is." Zonder camera erbij is het al moeilijk genoeg om een pleegouder te kiezen. Dorothy Hutchinson, in 1943 Professor Assistent aan de *New York School of Social Work*, beschreef waarom die keuze zo ingewikkeld is. Ze richtte zich op sociaal werkers, maar verheldert daarmee ook de valkuilen die kinderen tegenkomen. Hieronder twee van Hutchinson's observaties.

Bij het bezoek aan pleegouders heb je een dubbele pet

De sociaal werker is gast en beoordelaar tegelijk. "The fact that she goes to the home, that the foster parent is there to proffer her goods and her privacy (...) may confuse the worker, whose purpose at this time is not only further knowledge, but evaluation as well. (...) She is likely to feel that she is intruding or that she is

taking unfair advantage of the generosity and the revealing utterances of 'innocent' would-be foster parents."

Keuze vergt een zekere rijpheid

Volgens Hutchinson waren jonge sociaal werkers nog niet in staat tot een zuivere beoordeling. "Maturity, which should bring with it the ability to be critical of and at the same time a capacity for liking and accepting one's parents as they really are, is not yet full-fledged. This same personal attitude of the worker can also be expressed by unreasonable criticism, veiled in a protecting vagueness or shown by the inability to set up any criteria at all."

Tegelijk gast en beoordelaar. Accepterend en kritisch. Voor een sociaal werker is dat al moeilijk. Misschien zijn er pleegouders te werven door de camera te zetten op de dilemma's van de professionals, naar het *format* van *Kijken in de Ziel*.

Bron:

In *Quest of Foster Parents*, Dorothy Hutchinson, Columbia University Press, New York 1943, pp. 49, 50, 89, 91

Gestolde ervaringen

11 juli 2012

Op kinderopvang, jongeren- en ouderenwerk wordt sinds 2010 fors bezuinigd. Zo'n 8 à 9000 welzijnswerkers verloren inmiddels hun baan. Burgers moeten meer zelf doen, is het motto. 'Burgerkracht', 'zelforganisatie' en 'zelfredzaamheid' zijn de nieuwe termen.

Ook in de jaren tachtig waren er bezuinigingen, en ook toen kwamen er nieuwe termen. Geert van der Laan schreef in 1990: "Na de proclamatie van de 'crisis van de verzorgingsstaat' werd het welzijnswerk hard getroffen. (...) Termen als 'markt', 'marketing' en 'produkt' verdrongen het traditionele welzijnsjargon. (...) Van de ene op de andere dag leek een onzichtbare censor de bekende trefwoorden als 'emancipatie', 'communicatie', 'democratisering' en 'politisering' uit het begrippenarsenaal te hebben geschraapt."

En, net als nu, ontstond dat andere jargon niet alleen door bezuinigingen. Ook *De markt van welzijn en geluk* van Hans Achterhuis zorgde voor een omslag. Van der Laan zag dit boek als exponent van het in de jaren tachtig populaire postmodernisme. Dat ontmaskerde emancipatie, ontplooiing en bewustwording als "sociale disciplinerende en een perfectionering van de fijn vertakte machtsstrategieën van de staat."

Van der Laan constateerde: "Op dit punt vertoont het postmoderne denken een ongemakkelijke gelijkenis

met het neoconservatisme. Zowel in de postmoderne kritiek op de schone schijn van het welzijnswerk, als in de neoconservatieve kritiek op de uitwassen van de verzorgingsstaat, lijkt het optimisme over de maakbaarheid van de maatschappij definitief ten grave gedragen.”

Om het maatschappelijk werk onafhankelijk te maken van "het populaire modebewustzijn" zocht hij naar "gestolde ervaringen in het maatschappelijke handwerk". Zijn boek is, juist nu, het herlezen waard.

Bron:

Legitimatieproblemen in het maatschappelijk werk, Geert van der Laan, Uitgeverij SWP Utrecht 1990, pp. 11-20

Dweilen met de kraan open

30 juni 2012

Zowel overheid als hulpverleners hebben vaak het machteloze gevoel dat ze dweilen met de kraan open. Maar wat daarbij de kraan en wat de dweil is, daarover kunnen ze verschillende opvattingen hebben.

Minister Leers van Immigratie en Asiel wil de bedenktijd om aangifte te doen van mensenhandel beperken. Als vrouwen langer dan drie maanden uit de situatie van mishandeling zijn vervalt hun recht op aangifte, op een tijdelijke verblijfsvergunning en op opvang. Voor minister Leers is de kraan hier het misbruik van rechten, en de dweil de te ruimhartige regelingen.

Verontrust melden hulpverleners uit opvangvoorzieningen dat deze vrouwen vaak een posttraumatische stressstoornis hebben en daardoor niet op korte termijn een samenhangend verhaal kunnen vertellen. Voor deze hulpverleners is de kraan het groeiend aantal meldingen van mensenhandel, en de dweil de beperkte hulp die ze kunnen bieden.

Dat trauma's vaak voorkomen, blijkt ook uit een scriptie uit 1998 over het maatschappelijk werk in een opvanghuis voor vrouwen met een afhankelijke verblijfstitel. "In hun leven vloeien traumatisering, ontworteling en marginalisatie ineen. (...) Het misbruik is een direct gevolg van de ongelijke machtsverhouding die veroorzaakt wordt door de juridisch afhankelijke positie waarin deze vrouwen verkeren ten opzichte van hun partners."

In de opvanghuizen mankeerde het in 1998 echter nog aan een goede signalering van misstanden: "Er is meestal geen duidelijke structuur of continuïteit wat betreft signalering, belangenbehartiging en preventie. Gesignaleerde misstanden worden zelden structureel verzameld en er is meestal geen eindverantwoordelijke voor de acties die ondernomen worden. Ik

denk dat het van belang is dat er een cultuuromslag gaat plaatsvinden binnen veel opvanginstellingen. (...)

Maatschappelijk werkers hebben immers vaak genoeg het gevoel dat zij dweilen met de kraan open.”

Een gestructureerde signalering: het lijkt de enige manier om de opvattingen over wat de kraan en wat de dweil is dichterbij elkaar te laten komen.

Bron:

Recht op bestaan; hulpverlening aan mishandelde vrouwen met een afhankelijke verblijfstitel, Helga Weerpas, scriptie Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, Hogeschool van Amsterdam 1998, pp. 10,11, 39

Kokosnoten en overvolle bordjes

20 juni 2012

Mishandelde kinderen kunnen heel moeilijk de loyaliteit aan hun ouders opgeven. Het dilemma wordt in onderstaande bron vergeleken met de apenval.

De apenval, een Indiaas gebruik, gaat als volgt: je maakt een gat in een kokosnoot, holt hem uit, doet er rijst in en hangt hem in een boom. Apen komen erop af. Maar als een aap de rijst pakt, kan hij zijn vuist niet meer uit de kokosnoot krijgen. Als je de aap komt vangen raakt hij in paniek. Hij kan niet kiezen tussen eten en vrijheid en houdt vast aan wat zeker is: de rijst in zijn hand. En voilà, de aap zit in de val.

Zo verwarrend is het om je eigen ouders als ‘daders’ te moeten zien. Daarom heeft de hulpverlener bij mishandeling een precaire taak. Hij of zij moet helpen loyaliteit te verleggen en te herzien: zowel de loyaliteit aan het gezin, de loyaliteit aan zichzelf en de loyaliteit aan normen van de samenleving. "Een productieve hulpverlening legt de spanningsverhouding bloot die voor de cliënt kan ontstaan tussen elk van deze drie loyaliteitsniveaus... Het gaat er allereerst om dat het slachtoffer haar loyaliteit jegens dader en gezin kan en mag herdefiniëren."

Kindermishandeling is een ruim begrip. Ook obesitas valt er steeds vaker onder. Op 22 maart 2012 is een hoger beroep afgewezen dat was ingediend door ouders van drie kinderen met obesitas. Het gezin wilde niet onder toezicht worden gesteld, maar de rechter vond dat de gezondheid van de kinderen ernstig werd bedreigd en dat de ouders onvoldoende inzicht en daadkracht toonden. Een gezinsvoogd van Bureau Jeugdzorg is aangesteld. De kinderen worden gedwongen hun loyaliteit te verleggen.

Niet alleen de kinderen in deze zaak zitten in een apenval. In Nederland hebben 12.000 kinderen obesitas. Bureau Jeugdzorg kan na deze uitspraak nog wat op haar al overvolle bordje verwachten.

Bron:

De familieband verbroken? Elly Singer en Margreet Wegelin, uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht, 1991, hoofdstuk 2. In: Reader keuzeprogramma Kinder- en Vrouwenmishandeling Instituut MWD/SJD, Hogeschool van Amsterdam, oktober 1998.

Sociaal luchtledige

30 mei 2012

Hoogleraar zorgethiek Marian Verkerk pleit voor een relationeel perspectief bij medische beslissingen. Want die gaan nog teveel uit van een autonome, op zichzelf staande mens.

Patiënten leven niet in een sociaal luchtledige, dat toonde ook de documentaire van Kim Brand, *Wat de kat ziet*. Brand filmde wat er zoal gebeurt bij de ingang van het Tergooi Ziekenhuis in Hilversum. Daar zit vaak, midden tussen al het heen en weer geloop, een cypere kat. Veel mensen proberen hem te aaien, maar dan loopt hij weg.

Laten we deze kat eens vergelijken met de medisch maatschappelijk werker.

De kat is louter aanwezig.

Ook de maatschappelijk werker is een rustpunt in alle hektiek. "Het gewaarworden van en zicht krijgen op de soms vele problemen van zieke mensen, betekent altijd een confrontatie van onszelf als mens...Eerbied hebben voor weerstanden resulteert in delen van ervaring, opvatting en verantwoordelijkheid, zonder de ander iets op te dringen, zonder te eisen dat de ander ook maar een stap verzet om zogenaamd beter of anders te worden."

De kat zit bij de poort.

De maatschappelijk werker is de verbinding met de buitenwereld. "Het gat dat is gevallen in gezin en werk kan de patiënt zo obsederen, dat men van een lijden door de opname kan spreken en hier dient een maatschappelijk werker in de intake betrokken te zijn, zodat deze na naar de patiënt geluisterd te hebben contact kan opnemen met de familie, huisarts of collega en de patiënt daarover kan informeren."

De kat is een aantrekkelijke exoot.

De maatschappelijk werker geeft, omdat hij buitenstaander is, troost. "Wie niet hoeft te behandelen of te verplegen, kan een attitude presenteren waarbij de emotionele ruimte om te verwerken en initiatieven te nemen voor de cliënt gekreëerd kan worden."

Deze kat wil niet geaaid worden.

De maatschappelijk werker houdt zich aan de beroepscode en de plicht tot geheimhouding. "Het bewaren van een geheim dat niemand interesseert, is geen

kunst. Dat wordt het pas als anderen belang hebben of menen te hebben bij de inhoud. Het handhaven van de waarborg van vertrouwelijkheid vindt dus altijd plaats onder een duidelijk herkenbare druk van buiten."

Bron:

Maatschappelijk werk in medische situaties, J. van Zijverden, en De kode in het ziekenhuis, Dr. L.F. Jens, in: *Maatschappelijk werk in de gezondheidszorg*, Nederlandse Organisatie van Welzijnswerkers, Utrecht 1981, pp. 3, 5, 6, 11, 16

Een elastieker maatschappij

4 mei 2012

Wat betekenen vrijheid, gelijkheid en broederschap nog voor ons? Op 18, 19 en 20 april 2012 zond de VARA een interessant drieluik uit over deze idealen. In het deel over broederschap kwam een nieuw psychologisch inzicht aan de orde: empathie speelt, zelfs onwillekeurig, een grote rol in ons handelen. Wij mensen zijn *niet alleen* zelfzuchtige wezens.

Dat is hoopgevend. Idealen blijken ergens op gebaseerd. Werken voor een betere samenleving is niet naïef.

Maar hoe kunnen we idealen vormgeven? Daar dachten ook hulpverleners in het midden van de twintigste eeuw over na. Velen streefden toen naar geestelijke volksgezondheid, ofwel 'geestelijke hygiëne'. Een breed en vaag ideaal, vond psychiater Arie Querido, van 1954-1967 voorzitter van de Nederlandse Federatie voor Geestelijke Volksgezondheid:

"Over geestelijke volksgezondheid hadden we zo van die algemene kreten, je kent ze wel – zo iets als 'optimale ontplooiing van iedere persoon zonder een ander te hinderen'. En wat doe je daar dan mee? (...) Dan kon je een congres voor onderwijzers beleggen met het onderwerp 'Hoe staat het met de geestelijke hygiëne in het onderwijs', en tot het resultaat komen dat het hele competitie-idee dat het onderwijs doordringt, fout is. Goed, dan kun je ze met die boodschap naar huis sturen. Er gebeurt niks!" Querido concludeerde: "Geestelijke hygiëne is eigenlijk als een wolk: hoe dichterbij je er komt, hoe vager hij wordt."

Het is handig idealen te concretiseren. En randvoorwaarden vast te stellen. Querido gebruikte hiervoor een term uit de biologie, 'homeostatis':

"Homeostatis is de verandering die de verandering teniet doet: je krijgt het koud en dan ga je bibberen en dan word je weer warmer. (...) Als eenling begin je niks: de ongunstige invloed die door een meerderheid gekomen is, kan alleen maar door een meerderheid teruggedraaid worden. Dan kun je wel beginnen met agiteren en te proberen een meerderheid te krijgen, maar als die massaverhoudingen er niet

zijn, om nu nog even fysisch te praten, dan lukt het je niet. Dan word je gek. Maar dan kun je toch nog de homeostatis inbrengen door een nieuw element in te voeren, dus door de maatschappij elastieker voor iemand te maken."

Die elastieker maatschappij bereik je als je: "Bij alles wat je doet, altijd in de eerste plaats voor ogen houdt: ik heb met een ander mens te maken. Dat vind ik de essentie van de geestelijke hygiëne: de gehumaniseerde benadering. En dat vergelijk ik met het somatisch optreden van de arts: hij denkt er niet aan om zijn handen niet te wassen voordat hij een patiënt aanraakt. Woorden kunnen net zo infectueus zijn als bacteriën, dus je moet ontzettend goed weten of je iemand blootstelt aan besmetting."

Bron:

Vijftig jaar sociale psychiatrie in Nederland, een interview van A.J. Heerma van Voss met Arie Querido, *Vrij Nederland* 6 december 1980, pp. 18, 38,39. Marie Kamphuis kopieerde en bewaarde dit artikel.

Kont tegen de uitzettingskrib

28 maart 2012

De discussie over het uitzetten van vluchtelingen laait weer op. Na de kwesties rondom Mauro Manuel en Abdul Momand volgde het verzoek om een kinderpardon, en nu weigert burgemeester Els Boot om Rafiq Naibzay uit te zetten en gooit de kont tegen de Haagse krib. De meningen zijn weer zeer verdeeld.

Om in dat gepolariseerde klimaat een weg te vinden is historisch besef belangrijk. We nemen een klein kijkje. Voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog vonden binnen Europa complete volksverhuizingen plaats.

Psychiater Trimbos sprak in 1959 van "een verschuiving, die ook na de oorlog op vele plaatsen is doorgegaan, gedeeltelijk in de moderne vormen van emigratie." Over de geestelijke gezondheid van de "rampslachtoffers" was toen nog weinig kennis, en Trimbos riep op die te verzamelen:

"Voor de geestelijke gezondheidszorg in het algemeen valt hier veel te leren. Immers, het totaal wegvallen van de sociale structuren en de culturele wortels voor de betrokken mensen kan voor ons inzicht in de samenhang van mens en samenleving, die wij als kernpunt voor de wetenschappelijke bestudering der geestelijke gezondheid hebben leren kennen, van het allergrootste belang geacht worden."

Sindsdien is in GGD's en RIAGG's speciaal maatschappelijk werk voor vluchtelingen ontwikkeld en zijn instanties opgericht als Vluchtelingenwerk Nederland (1979) en kennis- en trainingscentrum Pharos (1993). Dat vluchtelingen specifieke problemen hebben drong langzaam door. Trimbos stelde al vast:

"Zelfmoord komt belangrijk vaker voor onder vluchtelingen en minder vaak onder immigranten, daarbij voor beide groepen in belangrijk hogere mate dan voor de autochthone bevolking. De criminaliteit is gering in de eerste generatie, sterk in de tweede immigratie-generatie."

Bron:

De geestelijke gezondheidszorg in Nederland, dr. C. Trimbos, Uitgeverij Het Spectrum Utrecht 1959, pp. 215-220

Humbug en schone schijn

17 maart 2012

Lukraak pappen en nathouden, dat doet het maatschappelijk werk niet meer. Het is efficiënt. Maar toch is efficiëntie niet alles.

"Individuen zijn wij, persoonlijkheden moeten we worden", was het motto van Emilie Knappert, tussen 1915 en 1926 directrice van de School voor Maatschappelijk Werk in Amsterdam. Ze nam afscheid met een gepassioneerde rede:

"Studenten komen in *the open air life of the soul*. Ze krijgen een goede kans, dankzij het hier gegeven onderwijs en den geest waarin het gegeven wordt, to *unhumbug themselves*. Want het lied van de schijn wordt hier niet gezongen." Als voorbeeld van schone schijn nam Knappert de industrie:

"De werkkrachten die men noodig heeft, zijn handen, geen mensen. En deze handen, 's mensen werktuig, doen haar werk te beter, zijn te meer "efficiënt", naar mate zij in haar arbeid meer onafhankelijk zijn van het levende in den mensch, van wat het scepseel tot schepper maakt, tot kracht en levensbron: zijn ziel en zijn geest. De meest totale uitschakeling van verbeelding, van wil, van gevoel, van denken, waarborgt de snelste en grootste productie."

Knappert zag verbeelding en authenticiteit als onontbeerlijk voor het maatschappelijk werk. Dat idee bleef leven. Driekwart eeuw later, in 1999, ter viering van het honderdjarig bestaan van dezelfde School voor Maatschappelijk Werk, werd de film *De Appel* van Samira Makhmalbaf vertoond. Maatschappelijk werker Pierre Melser schreef daarover:

"Instellingen lijken alles te moeten beheren en beheersen. (...) In Teheran heeft de maatschappelijk werkster van de gemeente nog alle tijd. Ze neemt er een hele dag voor om een oude man te leren zijn kinderen niet op te sluiten. Ze betreft de buurt erbij. Bedenkt trucs. Ik zie nergens dossiers, geen pen en papier. Ze slaagt in haar werk."

Bron:

De School voor Maatschappelijk Werk, een afscheidsrede door E.C. Knappert, 1926.

Op weg naar Teheran, Pierre Melser, Maatwerk nr. 6, december 1999, pp. 34,35.

Foto: Emilie Knappert, vrij van auteursrechten, fotograaf: Jan Goedeljee (1824-1905) or his son Johannes Goedeljee (1849-1921)

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Emilie_Charlotte_Knappert_\(1860-1952\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Emilie_Charlotte_Knappert_(1860-1952).jpg)

Een behangetje van krantenpapier

29 februari 2012

Werk is geen verzekering meer tegen armoede. Schoonmakers, medewerkers in de thuiszorg en in de detailhandel protesteren tegen te lage lonen. Het aantal werkende armen in Nederland groeit; in 2011 stond de teller van het Armoedesignalement van het SCP al op 317.000.

In 1985 definieerden Joanna Mack en Steward Lansley armoede als *an enforced*

lack of socially perceived necessities: of je arm bent, hangt af van de context waarin je moet functioneren. Dat die context veel uitmaakt ervoer ook Marie Kamphuis, toen ze in 1937 werd aangenomen bij de CICSA in Amsterdam:

"Er was echter een moeilijkheid, het departement wilde mijn werk niet hoger honoreren dan met f 100,- in de maand, een achteruitgang van f 25.-. Dit weigerde ik, met dat bedrag zou ik in Amsterdam, waar het leven duurder was dan op het platteland, niet kunnen rondkomen. Tenslotte gelukte het met enige moeite het bedrag tot f 125,- op te voeren."

Dat platteland was Drenthe, waar Kamphuis vanaf 1935 bij de Stichting Opbouw Drenthe werkte. Deze Stichting richtte bedrijven, scholen, buurthuizen en crèches op voor de turfstekers, want de meeste turf was inmiddels weg en er heerste grote armoede. Kamphuis maakte een tocht langs krotten, keten en plaggenhutten. Ze schreef:

"De woningsituaties waren dikwijls onbeschrijfelijk. Toch probeerden ze soms op hun eigen wijze nog wat fleur aan het bestaan te geven. Ik denk hierbij aan die keet in Emmerschans waar de wanden in plaats van met behang geheel met krantepapier beplakt waren, wat een verrassend effect had."

Misschien was een behangetje in die tijd ook een *socially perceived necessity*, waar het turfstekergezin creatief mee om wist te gaan.

Bron:

Kijken in de spiegel van het verleden. De oorspronkelijke memoires van Marie Kamphuis met actuele kanttekeningen, verzorgd door Nel Jagt en Berteke Waaldijk, Bohn Stafleu van Loghum 2007, pp. 32-43.

Trieste zelfbeschikking

22 februari 2012

Dit jaar komt er een levenseindekliniek in Nederland. Ook mensen die vinden dat ze een 'voltooid leven' hebben, kunnen daar aankloppen. Dat blijft een moeilijke kwestie.

Alleen al omdat zelfdoding van een gezond iemand heel schokkend is, zoals kort geleden, op 16 februari, de 'zelfverkozen dood' van de sociaal geëngageerde journalist Anil Ramdas. De dag ervoor maakte hij nog een sprankelende aflevering voor het tv-programma ZOZ.

Over de morele dilemma's bij zelfdoding en de hulp daarbij wordt al decennia nagedacht in hulpverlenersland. De klinische psycholoog René Diekstra maakte er in

1980 een doorwrochte studie van. Frappant is wat hij schrijft over het 'vrije

wilsbesluit'. Dat kan natuurlijk aangetast zijn door ziekte van geest of lichaam, maar de aantasting kan veel subtieler liggen. Hou je vast, Diekstra schrijft:

"Zo komt het voor, dat een kind door het plegen van suïcide als het ware uitdrukking geeft aan de doodswensen die anderen, bijvoorbeeld de ouders, ten opzichte van hem of haar hebben. Hetzelfde kan het geval zijn bij volwassenen. De suïcide van de bejaarde ouder kan tevens een uitdrukking zijn van de wensen van volwassen kinderen, die, zij het indirect, daaraan in hun gedrag verbaal of non-verbaal uitdrukking hebben gegeven. Het idee 'ik ben hier niet langer gewenst' of 'ik ben hier alleen maar tot last', mede ontstaan op grond van sociale druk, kan leiden tot het besluit suïcide te plegen.

(...) Voor de (potentiële) hulpverlener betekent dit een zorgvuldige inventarisatie van de verschillende factoren die tot het suïcidale voornemen hebben gevoerd en het verwerven van inzicht in het sociale netwerk waarin de betreffende persoon verkeert."

Bron:

Hulp bij zelfdoding, prof. dr. N. Speijer en prof. dr. R. Diekstra, Van Loghum Slaterus, 1980, pp. 106-107.

Hart onder de riem

28 januari 2012

De nieuwe maatschappelijk werker moet een bruggenbouwer zijn, outreachend werken, zelfredzaamheid bevorderen en veel samenwerken. Maatschappelijk werkers moeten veel. Het is tijd om ze een hart onder de riem te steken.

Want maatschappelijk werkers zijn toegewijd en aardig. Dat bleek uit een cliëntonderzoek uit 1988 (herhaald in 2000, met hetzelfde resultaat) van het Verwey-Jonker Instituut.

"Maatschappelijk werkers mogen dan in de afgelopen decennia zijn neergesabeld als een truttig volkje of erger nog, als een quantité négligable, niets van dat alles is terug te vinden in de verhalen van de doorsnee cliënt. Daaruit komen maatschappelijk werkers naar voren als hardwerkende, toegewijde, begrijpende en vooral aardige mensen."

Veel cliënten waren dan ook tevreden over de hulp. Er was natuurlijk ook een klein puntje van kritiek:

"Als er over de inzet van de werkers een enkele maal milde kritiek te horen is, dan wordt deze veelal veroorzaakt door een zeker gebrek aan initiatief en een zekere terughoudendheid om voor de cliënt aan de slag te gaan. Nu kan dat een opzettelijk methodische aanpak reflecteren, die erop gericht is de

zelfwerkzaamheid van de cliënt te vergroten en diens afhankelijkheid van de hulpverlening te verminderen.

Het werken aan concrete problemen is in het verleden door het maatschappelijk werk wel als een tikje minderwaardig of tweederangs afgedaan. Niettemin is op het terrein van advocacy en enabling van goede service aan de cliëntèle nog veel voortgang te boeken, wellicht ook in samenwerking met andere vormen van welzijnswerk.”

Lobbyen, in staat stellen en samenwerken, is dat niet precies waar nieuwe maatschappelijk werkers mee bezig zijn?

Bron:

Maatschappelijk werkers: aardige mensen, Willem Melief, in: *100 jaar maatschappelijk werk; helpen kun je leren*, jubileumbundel, van Gorcum 1999, pp. 35-38.

Individualisering en onmaatschappelijkheid

16 januari 2012

Het Welzijnswerk Nieuwe Stijl zoekt naar de vraag achter de vraag en naar meer collectieve oplossingen. Het ministerie VWS (www.invoeringwmo.nl) geeft een voorbeeld. Als iemand om maaltijdbezorging aan huis vraagt, is een buurtmaaltijd effectiever. Het eigenlijke probleem is immers de individualisering, aldus het ministerie. Op naar de *civil society*, die voor de overheid ook goedkoper is.

In de jaren vijftig en zestig moest het welzijnswerk de onmaatschappelijkheid bestrijden. Milikowski gooide toen de knuppel in het hoenderhok: die

'onmaatschappelijkheid' was een projectie van de maatschappelijke bovenlaag. Het eigenlijke probleem was volgens hem de sociale ongelijkheid:

"De onmaatschappelijkheid bij sociaal-economisch zwakken vloeit voort uit hun sociale omstandigheden. Achterstand en sociale discriminatie beletten hen tot ontplooiing te komen. In de hogere lagen ziet men de onmaatschappelijkheid juist voortkomen uit de sociaal-economisch sterkere positie."

Komt de huidige individualisering misschien ook voort uit een ander, wezenlijker probleem? Lerend van Milikowski, kunnen we in ieder geval oppassen voor projectie als we zoeken naar de concrete vraag achter de vraag.

Bron:

Verslag oriënteringsdagen november 1962 betreffende de dissertatie van dhr. H. P. Milikowski, Commissie Oriënteringsdagen voor Bijzonder Gezins- en Wijkwerk, 's Gravenhage 1963, p. 22.